Meta nsejħu nistgħu ninqdew bil-klejma *ja* u ngħidu *ja Maltin, isimgħuna*. Mela jistâx ikun li dik l-ittra *l* ta' *laħwa* qiegħda flok *ja*, u *laħwa* tfisser *ja aħwa?*

Immorru fuq il-għarbi. Hawn insibu li l-kelmiet *jalim jasir, jemin, jehudi, el-jum* isiru fil-malti *ltim, lsir, lemin, lhudi illum*, fejn l-ittra *j* tal-għarbi ssir *l* fil-malti. Insibu wkoll li fejn aħna nsejħu bil-kelma *laħwa*, il-Għarbi jsejjaħ bil-kelma *jaħwa* mqassra minn *ja aħwa*. Mela għandna nifhmu u hi ħaġa ċara, li l-ittra *l* ta' *laħwa* ma hix artiklu; imma qiegħda hemm bħala taħsira u taqsira ta' *ja* u għalhekk il-ktiba ta' *l-aħwa* —fejn l-ittra *l* tista' tittieħed b'artiklu—ma hix tajba. Inqas ma hi tajba l-kitba ta' *l'aħwa* għax din tista' tittieħed bħala mqassra minn *la aħwa*, u hekk wieħed jista' jeħodha li għandna—waqt li ma għandniex—il-kelma *la* xort'oħra minn dik li nsibu fil-kliem: *la wieħed u l-anqas l-ieħor*. Jekk għandna niktbuha, l-aħjar niktbuha sħiħa "*laħwa*", inkella niktbu "*aħwa*" jew *ja aħwa* avvolja nkunu niktbu xort'oħra milli jingħad, basta b'Malti aktar tajjeb.

G. V.

*   *   *

Ma naħsibx li l-ittra *l* ta' *ltim, lsir, lemin*, etċ. kif ukoll ta' *laħwa* qiegħda flok l-ittra *j* ta' *jatim (itîm*, Tripli) *jasir, jemin* etċ. u ta' *ja* mal-kelma *aħwa*. Insibu li l-ittra *l* tingħaqad ukoll fi kliem ieħor li ma jibdiex bl-ittra dgħajfa *l*, sew kliem li ġej mis-semitku, kemm kliem ieħor li ġej mit-taljan jew minn l-isqalli, eż: *lunġas* (minn *anġas) lifgħa* (minn *ifgħa) labra* minn *ibra*) *lixka* (minn *esca) lasta* (minn *asta*) *labtu* (minn *abito*). Dan isir bħala żjieda (prostesi) ta' ittra *liquida* li dejjem iktarx *l* u kemm hu hekk naraw fil-kelma *nuċċali* biż-żjieda tal-liquida *n* flok *l per dissimilazione di consonanti* Cfr: *luċċali* u *nuċċali* minn *occhiali*. Għandna għalhekk nifhmu li *j* bħala ittra dgħajfa tgħib mita *l* tingħaqad ma' dik il-kelma li iktarx f'oħrajn issibha tibda b'vokali.

Naqbel ma' G.V. li *l* hawnhekk mhi xejn artiklu u li għandha fl-*ortografija maltija* tidher magħquda għal kollox mal-kelma.

A. C.

L-ISEM TA' GħAWDEX

Kemm l-isem għandha l-gżira ġâra tagħna? Aħna nsejħulha *Għawdex* u magħna jaqblu l-Għarab. L-Ingliżi u t-Taljani jgħidulha *Gozo*. Bil-latin aħna nsejħulha *Gaudisium*; iżda r-Rumani kienu semmewha *Gaulos* jew *Gaulus*, hekk, fost l-oħrajn Pomponiu Mela, ġeögrafu latin, u b'dan l-isem ukoll insibuha f'qatigħ ta' iskrizzjonijiet misjubin Malta u Għawdex. Il-Griegi ukoll semmewha *Gaulos*, għal l-inqas hekk jidher fl-iskrizzjonijiet. Iżda l-Griegi kellhom isem ieħor, *Gaudos*. Fi ktieb ta' l-ewwel żmenijiet tal-Knisja, (1) insibu l-isem *Gaudomelete* jiġifieri *Għawdex ta' Malta*, jew *Għawdex ħdejn Malta*. Ma jistâx ikun hemm tweġħir li *Gaudo* ma tfisserx *Għawdex*, għax il-kittieb żied il-kelma *Melete* biex jagħżel bir-reqqa kollha 'l *Gaudos* ta' ħdejn Malta minn *Gaudos* ieħor bogħod minn Malta. Jekk nibqgħu sejrin l-ura niltaqgħu ma' isem ieħor, ma l-isem feniċju *Gawl*, f'iskrizzjoni feniċja tat-tieni jew tat-tielet seklu qabel Kristu.

Jekk wieħed jâti daqqa ta' għajn lejn dil-kotra ta' ismijiet qajla jintebah li huma kollha jiġu minn xulxin, kollha mnisslin minn ġidd wieħed. Nafu li *Gaulos* taqbel ma' *Gawl*, u li *Gaudisium* tixbah lil *Għawdex* jew *Gawdex*, imma kif jista' jkun li *Gozo* ġejja minn *Gawl*, li *Gaulos* tiġi minn *Gavdisium ?*

Inwieġeb fil-qosor kemm nista'. Il-kelma *Gaudisium* mhix ħaġa oħra ħlief libsa latina tal-kelma maltija jew għarbija *Għawdex*. Biha jinqdew biss, sa fejn naf jien, il-Maltin. Il-kelma *Gozo (=God+so)* tidher imnissla minn *Gaudisium* jew minn *Gaudos;* f'waħda u fl-oħra jinsabu t-tliet għeruq *g.d.s*. U l-kelma *Għawdex* minn min hi ġejja ? A. Preca jaħseb li hi ġejja mill-kelma lhudija *għadaxa* jew għarbija *għadasa* li tfisser *għazza*, għax Għawdex għandu l-għamla ta' għazza. (2). Ma naqbelx miegħu. Jien, minn għalija, il-kelma *Għawdex* hi l-kelma *Gaudos* taħt kisja għarbija. Il-Għarab igħidu u jiktbu *Gawdax* mhux *Għawdex* bħalna, u minn *Gaudos* sa *Gawdax* ma hemm xejn. Mela *Għawdex* jew *Gawdax* ġejja minn *Gaudos*. U *Gaudos?* It-tarf

(1) *Acta Petri et Pauli* fl-*Acta Apostolorum Apocrypha*, ed. Lipsius, Lipsiæ 1891, faċċ. 178, 2 u 181, 13.

(2) *Malta Cananea*, Malta, 1904, faċċ. 456.

¦ 5 * • /fp

H hu JJ.e ,λ ,n>?/* litàti lill-kelma sura griega, bhal m, ħadet ^0„ha ma jibqgħux hlief *Gaudn* *Qaul* issir latina: *Gaulus* ...

''T'^ittnein jiġu minn xulxin, jewmhutniex ħli-f, U *à^n* {g? lx-xebh taghhom jurina lih

**?^f^f T l-ittra *dcntali d* rinbidel ma' l-ittra Kjjl

TTdao tidhol fiHatin u ss.r *Ievir* *dakruon* issir / > a • £ r *Ulysses*. Nist.hu nżidu Ucelma għarbija ; IalIII *adamas, diamani* (i). Jekk mħarsu le,n dawn 1-eżeJ knnohrain I.nistgħu nġibu, u lejn ix-xebh bejn *Gawdn* *Gali* \ x, iżommna lima ngħidux li dawk 1-ismijiet huma iseni wieħed ¦ *Vi* imbiddla f / ?

H wieħed jistaqsi: liema hu 1-isem ewlieni li nissel'i, sieħbu ? P.Schroder (2) jaħseb li *Gawd* jew *Gaivdos* hu eqdem-l naħseb il-maqlub. L-isem Għarbi ta' *Gawdax* jurina li żmien il-ħakma tal-Għarab il-ġżira kienet tissejjaħ *Gaudos* mhuxl *Gaulos*. L-isem *Gaulos* naħseb li kien ilulimiet u ntesa.

Sajdun.

(1) Ara wkoll il-kelmiet sqallin : *Codduvirdi* *Gaiàzi%* I *Muddisa, Sut>pidizza* X fil-malti bħal fit-taljan jidhru bVflok i<M I *-Culuveri.Gallozz, Melliesi* (minn *rnolle Ulewà mdlusi) SpdlhA* (ttB-Utin jw^r *peltcium)—[NotSL* tad-Direz: tal-"Malti"] I

(2) P. SCHRODER. *phonizische Sprache; Hal/e,* 1% faċċ. 105.

XERRDU

IFKIT TL-r "tL-MALTI"

TĦOBBU T-TAGĦLIM TA' LSIENKOM

,L.HAĠRA TA' MAJMUNA

xinsab tl-Mużew tal-Belt .rħama lifuqha nkitbet 3, tifkira tal-mewt ta Majmuna, mara Għarbija mietet u nd.fnet .x-Xewk.ja ta'Għawdex fil-ħàra 1 sal-lum għadhom igħidulha "ta' Majmuna." H-baruni De Piru, fl-1845, bagħat dm ir-rħama il-Bibljoteka u n:inn hemm ġiet tl-Mużew.

Il-kitba ta'dil-ħaġra hija minn l-isbaħ, minquxa b'reqqa kbira; l-ilsien huwa għarbi u l-ittri huma ta' għamla qadima li tissejjaħ *kufika,* għax kienet tinkiteb fil-belt ta' Kufa.

Dil-kitba tgħarrafna li xi Għarab, jew Saraċini, baqgħu Malta mal-100 sena wara lil-Konti Ruġġieru keċċa lill-kotra tal-Misilmin,għax ġiet miktuba fl-i 173, mita nafu li l-Konti ġie hawn fis-sena 1090. Il-kitba għandha tliet taqsimiet; fil-bidu hemm bħal talba u tifħir 'l-Alla, nbagħad tiġi t-tifkira tal-mewt ta' Majmuna u fl-aħħar hemm biċċa poeżija, bil-versi mqabblin, xi għanja li kienet tafin-nies dak iż-żmien. Il-għarbi qadim ta'dil-kitba hu sabiħ u safi u jixbah wisq il-malti; il-kliem ħelu u jmiss il-qalb.

Ftit snin ilu, il-kitba fissirha b'reqqa kbira il-patri kabuċċin Gabriel d'Aleppo; kitibha lid-direttur tal-Mużew bil-għarbi u qalibha kelma b'kelma bit-taljan.

Hawn se' natu l-kitba kif tinqara bil-għarbi u wara t-tifsir tagħha bil-malti.

H-kitba bil-għarbi tinqara hekk:

Hstn illah ir-raħman ir-raħim. W asalla lahu għala mnab' Muħammad wagħala alihi wasallam taslima-L. allah gfci» el-baqan, wagħala ħalqihi kataħ el-fana. Wa lakom 6 rasu. a'lah wasijjat ħasanat

Heda qaħar Majmuna bint Ħassan bin Għali-ei-na^ ^F-Susi. Tuffijat, raħmat allah għalajha, jaw 1 » - atli8ħa għaxira min J xahr Xahban el-Kab.r m.n sanat g